

Sett NAV på timeplanen

Maria Leer-Salvesen

Spesialist i klinisk nevropsykologi, NAV

Når psykologiutdanningen nå endres, er det på høy tid at systemkunnskap generelt, og kunnskap om NAV spesielt, blir en selvfølgelig del av pensum.

KUNNSKAPSDEPARTEMENTET LAGER i disse dager retningslinjer for helse- og sosialfagutdanningene. Spørsmålet som stilles, er hvorvidt innholdet i utdanningene svarer til tjenestenes behov. Mange vil svare nei og ser positivt på departementets initiativ. Flere emner slåss om plassen i vårt eget profesjonsstudium i psykologi. Én stor mangel er NAV.

NAV har tjenester for hele befolkningen, fra vugge til grav. Og psykologer er viktige premissleverandører for systemet. NAV disponerer faktisk så mye som 1/3 av statsbudsjettet. Av det brukes ca. 120 milliarder kroner i året på rene ytelser, basert på psykologers og legers uttalelser.¹ Summene er betydelige. Konsekvensene for den enkelte borger likeså. Hvordan kan det da ha seg at Universitetet i Oslo ikke har én eneste forelesning om NAV gjennom det seksårige utdanningsløpet? Emnet er ikke vesentlig bedre dekket på de andre universitetene.

Grunnleggende systemkunnskap

Vår velferd er avhengig av at alle psykologer har kunnskap om NAVs ordninger og arbeidsmetoder. NAV er en uunngåelig samarbeidspartner for psykologer. NAV etterspør uttalelser fra behandlende psykologer, og lener seg tungt på våre erklæringer. Retten til å innhente informasjonen er hjemlet i lov om folketrygd § 21–4. Det går ikke mange ukene før den nyutdannede psykologen oppdager at NAV krever redegjørelse for pasientens behandling, funksjon og arbeidsevne. NAV spør psykologen om hva han/hun tenker om pasientens arbeidsevne til tross for sykdom eller skade. Da blir det dessverre blankt hos mange psykologer. Pasientene har behov for psykologer som evner å se deltakelse i samfunns- og arbeidsliv som et viktig behandlingsmål, og som en viktig faktor for god psykisk helse. Hjelpemidlene trenger på sin side opplysninger om hva som egner seg av tiltak og virkemidler. For det finnes faktisk en god del løsninger. De kobles bare for sjelden på. Én grunn er sannsynligvis at løsningene er ukjente for psykologene, til tross for at vi er premissleverandører. Psykologer må bli i stand til å skrive nyttige erklæringer som opplyser NAV om pasienters begrensninger og muligheter innenfor rammene av våre velferdsordninger og trygderettigheter.

Det finnes faktisk en god del løsninger. De kobles bare for sjelden på

Målet er å få flest mulig ut i jobb, en helt nødvendig forutsetning for finansiering av velferdsstaten. Staten bruker derfor ni milliarder kroner i året på arbeidsrettede tiltak – likevel lykkes altfor få! Media forteller med jevne mellomrom historier om enkeltmennesker som har mistet sitt håp om å bli inkludert, etter runde på runde med tiltak som mislykkes. I TV2s serie «Alle i arbeid» møter vi blant andre Olav, Jonas og Silje, alle med diagnoser satt av psykologer, som strever med å få på plass god nok tilrettelegging slik at deres mange ressurser og gode evner kan benyttes. Forklaringene er selvsagt komplekse. En årsak er at NAV og arbeidsgivere ikke har blitt godt nok opplyst om

¹. Tallene er hentet fra «NAV i tall og fakta, 2017»

hva som faktisk er utfordringen til den enkelte, og hva som kreves av konkret tilrettelegging for å øke funksjonen. Nøye identifisering av problemet er nødvendig før tiltak kan lykkes og faktisk bli hensiktsmessige. Psykologene innehar denne unike kunnskapen, men har likevel ikke forutsetningene for å opplyse NAV. Fordi NAV som tema er fraværende i utdanningen, er det fremmed for de fleste psykologer å tenke konkret omkring atferd, vite hvor i systemet det finnes mer hjelp, og uttale seg om tiltak og virkemidler som de selv aldri har hørt om. Psykologenes bidrag leveres uten kjennskap til konteksten.

Innsikt i relevant lovverk

Arbeidsavklaringspenger og uføretrygd er ytelser som kun skal tildeles brukere med sykdom, skade eller lyte som i *vesentlig grad* reduserer deres evne til å skaffe eller beholde inntektsgivende arbeid. Hvorvidt det foreligger en slik sykdom, skade eller lyte, er det kun lege og psykolog som kan avgjøre. For å forstå hva som menes med begrepene i denne særegne sammenhengen, kreves innsikt i lov om folketrygd. Hva som ligger i begrepene, er juridisk definert, og ikke opp til hver enkelt å synes noe om. I tillegg må psykologene skoles i tilretteleggingsmuligheter, arbeidsmarkedskompetanse og velferdsstatens faktiske rammer. Uten denne innsikten blir psykologers erklæringer mangelfulle eller i verste fall feilaktige. Det kan medføre at vilkår ikke blir oppfylt, og pasienters rettigheter går tapt. I andre tilfeller fører det til at millionbeløp sløses bort, som kunne vært brukt på langt bedre formål. Når det gjelder spørsmålet om arbeidsevne, sier det seg selv at prognosen vurderes som dårlig om psykologen ikke kjenner til hjelpemidlene, tiltakene og virkemidlene som faktisk finnes for å øke arbeidsevnen.

Med dagens modell for tildeling av ytelser og oppfølging harmonerer det ikke at psykologer ikke lærer om velferdssystemet vårt i grunnutdanningen.

I 2016 skrev Helsedirektoratet sammen med Arbeids- og velferdsdirektoratet en rapport, kalt «Arbeid og helse – et tettere samvirke». I rapporten belyses behovet for tettere samarbeid og økt kunnskap om hverandres tjenester og rammevilkår. Gis feil oppfølging fra NAV, forringes effekten av psykologers behandling og pasientens livskvalitet. Tilsvarende ser vi økt arbeidsdeltakelse hvis oppfølgingen fra NAV skjer i samarbeid med og parallelt i tid med psykologisk behandling. Departementene har bestemt at tjenestene skal samkjøres, og kunnskapen om hverandre skal økes. Det vil da være underlig om universitetene får fortsette å neglisjere temaet i profesjonsstudiet.

Myndighetene har gitt psykologer en unik mulighet til å sikre riktig tildeling av ytelser og sørge for nødvendig og hensiktsmessig oppfølging. Både samfunnet som helhet, og NAVs brukere især, er tjent med at psykologer får økt sin kunnskap om NAV. Psykologene på sin side får sin legitimitet og relevans redusert om ikke rollen som samarbeidspartnere og sakkyndige forvaltes bedre. Ett nødvendig første ledd er å innføre NAV og arbeid som obligatorisk tema under utdanningen til kommende psykologer.